

Nr 121.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1929 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet jämte i ämnet väckta motioner, dels ock vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar m. m. jämte tre motioner angående folkbildningsverksamhet.

(2:a avd.)

1:o) I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1929/1930 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, (punkt 242 av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag), föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet, för ändamålet beräkna för budgetåret 1929/1930 ett ordinarie reservationsanslag av 760,000 kronor.

Ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 15 februari 1929 dagtecknad proposition, nr 141, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen att — med utslutande ur riksstaten av det därstädes uppförda ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, nu 560,000 kronor — i riksstaten uppföra ett ordinarie reservationsanslag till understöd åt folkbiblioteksväsendet å 760,000 kronor, att utgå till de ändamål och efter i huvudsak de grunder, som av departementschefen å sid. 107—114 i sistnämnda statsrådsprotokoll angivits.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till sist omnämnda statsrådsprotokoll.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *W. Björck* (I: 251) och den andra inom andra kammaren av herr *A.*

Bihang till riksdagens protokoll 1929. 6 saml. 66 häft. (Nr 121.)

Thomson (II: 392), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att — med uteslutande ur riksstaten av det därstädes uppförda ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, nu 560,000 kronor — i riksstaten uppföra ett ordinarie förslagsanslag till understöd åt folkbiblioteksväsendet å 760,000 kronor, att utgå till de ändamål och efter i huvudsak de grunder som i det till propositionen nr 141 fogade statsrådsprotokollet sid. 105—114 angivits, med de ändringar, som kunna föranledas av ett bifall till vad yrkats i samtidigt av motionärerna avlämnade motioner angående ändrade grunder för understöd åt skolbibliotek;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *W. Björck* (I: 252) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Thomson* (II: 391), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta, att ur anslaget till folkbiblioteksväsendet må utgå understöd till skolbiblioteken efter i huvudsak de grunder, som i motionerna angivits;

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *G. Strömberg* m. fl. (I: 258) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Norsell* m. fl. (II: 402), i vilka motioner hemställts, att riksdagen ville besluta att inom ramen av det i Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet föreslagna beloppet medgiva, att från och med den 1 januari 1930 må kunna upprättas ytterligare ett centralbibliotek utöver de två, som äro i kungl. propositionen föreslagna.

Beträffande de av motionärerna till stöd för deras yrkanden anförda skälen får utskottet hänvisa till vederbörande motioner.

*Nuvarande
anslag och
anslags-
bestämmelser.*

Anslag för här ifrågavarande ändamål har av riksdagen anvisats ända sedan år 1905. I riksstaten för budgetåret 1928/1929 är för ändamålet upptaget ett ordinarie förslagsanslag av 560,000 kronor. Beträffande anslagsbehovet under detta budgetår har skolöverstyrelsen beräknat, att från förslagsanslaget kommer under budgetåret 1928/1929 att utgå tillsammans ett belopp om 556,500 kronor, fördelat på följande sätt:

- till folk- och skolbibliotek med högst 360,000 kronor,
- till riksförbund för biblioteksverksamhet genom studiecirklar med högst 135,000 kronor,
- till bibliotek vid sjukvårdsinrättningar med högst 8,000 kronor,
- till förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek med 11,000 kronor,
- till bibliotekskurser med högst 12,000 kronor,
- till tillägg till grundkatalogen för folk- och skolbibliotek med högst 5,000 kronor,
- till tidskrifterna Biblioteksbladet, Bokstugan och Studiekamraten med 4,000 kronor för vardera, eller tillsammans 12,000 kronor,
- till rese- och traktamentsersättning vid biblioteksinspektion från landsbibliotek med högst 600 kronor, samt
- till biträden hos bibliotekskonsulenterna med cirka 12,900 kronor, därav 3,300 kronor till det biträde, för vars avlönande 1922 års riksdag i sammanhang med beslutet angående ändrade bestämmelser rörande expedieringen av

böcker till statsunderstödda bibliotek och studiecirklar m. m. anvisat medel, cirka 1,400 kronor till ersättning åt vikarier samt cirka 475 kronor till ålders-tillägg åt biträden, som uppflyttats i högre löneklass.

Nu gällande anslagsbestämmelser rörande folkbiblioteksväsendet härrör i sina huvuddrag från år 1912. För dessa bestämmelser jämte de ändringar, som sedermera vidtagits, lämnas en redogörelse å sid. 3—7 i statsrådsprotokollet. De reformkrav, som under den därefter förflutna tiden uppställts i fråga om statens understödjande av folkbiblioteksväsendet, kunna i korthet sammanfattas på följande sätt:

väsentlig höjning av statsanslagens belopp,

fastställande av sådana grunder för statsanslagens utgående, som underlätta en effektiv och efter de lokala behoven avpassad organisation av biblioteksverksamheten och samtidigt uppmuntra till en rationell ordning av arbetet i de särskilda biblioteken,

åvägabringande av en närmare samverkan mellan biblioteken inom samma kommun för bättre utnyttjande av bibliotekens bokbestånd och resurser överhuvud,

åstadkommande av en samverkan mellan större och mindre bibliotek genom att lämna särskilda anslag åt vissa större bibliotek (»centralbibliotek») mot skyldighet för dessa att bland annat komplettera de mindre bibliotekens bokförråd,

ökat samarbete mellan biblioteken å ena sidan, föreläsnings- och studiecirkelarbetet å den andra,

utökning av arbetskrafterna hos bibliotekskonsulenterna samt ordnande av en särskild lokal biblioteksinspektion.

Genom beslut den 30 juni 1920 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla fem sakkunniga för att inom departementet biträda med en utredning »på vad sätt det fria och frivilliga folkbildningsarbetet borde omläggas och utvecklas för att bättre kunna fylla sin uppgift att nå vidast möjliga kretsar av de bildningssökande i vårt land och verka höjande på folkets andliga och fysiska hälsa, ävensom huru statsmakterna bäst skulle kunna främja ifrågavarande arbete». De med anledning härav tillkallade sakkunniga, de s. k. folkbildningssakkunniga, avgåvo ett betänkande, som publicerades år 1924 under titeln: »Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet» (Statens offentliga utredningar 1924: 5).

Förslaget behandlar folkbildningsarbetets alla huvudgrenar: folkbiblioteken, föreläsungsverksamheten samt studiecirkelverksamheten, vartill kommer förslag till inrättande av särskilda folkbildningsavdelningar vid universiteten samt i fråga om samorganisation i folkbildningsarbetet.

Förslaget avser för folkbildningsarbetets vidkommande understödjande av två huvudtyper av bibliotek, å ena sidan »kommunala eller som kommunala fungerande folkbibliotek», å andra sidan »genom studiecirklar och andra föreningar bedriven folkbildningsverksamhet», varjämte föreslås särskilda tilläggsanslag till vissa bibliotek, som åtaga sig uppgifter som centralbibliotek.

Enligt förslaget skulle som hittills de »kommunala eller som kommunala

fungerande folkbiblioteken» kunna tillhöra antingen kommun eller förening, varvid blott ett bibliotek eller system av bibliotek i varje borgerlig kommun skulle kunna få statsanslag enligt de grunder, som gälla för dessa bibliotek. Statsanslagets maximum skulle emellertid väsentligt höjas, nämligen till 10,000 kronor per kommun.

Som hittills skulle statsbidraget utgå i viss relation till ortsbidraget, till vilket — utom kontanta tillskott — skulle efter av skolöverstyrelsen godkänd värdering räknas även hyresfritt upplåten lokal, som användes enbart för biblioteksändamål, varvid hyran emellertid ej skulle få beräknas högre än det kontanta ortsbidraget. Statsbidraget skulle utgå i form av grundunderstöd och tilläggsunderstöd. Upp till 400 kronor — det nuvarande maximum — skulle grundunderstödet under alla förhållanden vara lika med ortsbidraget, d. v. s. det tillskott, som för bibliotekets utveckling och vård under det år, för vilket statsbidrag begäres, lämnas från annat håll än staten. Bibliotek med högre lokalt anslag än 400 kronor skulle utan vidare i grundunderstöd få, utom motsvarande 400 kronor, hälften av det belopp, varmed ortsbidraget överskjuter 400 kronor. Härutöver skulle under särskilda förutsättningar kunna utgå ett eller två tilläggsunderstöd, så avvägda att det högsta möjliga samlade statsanslaget skulle bli lika med det lokala anslaget, dock högst 10,000 kronor. Dessa tilläggsunderstöd, som i princip ansluta sig till danska förebilder, avsågo ett gynnande av de bibliotek, som i ett eller annat avseende bedriva ett mera kvalificerat biblioteksarbete. Det ena understödet skulle lämnas till bibliotek med av förste bibliotekskonsulenten godkänd handboksamling, vid vars begagnande vägledning lämnas (i städer, köpingar och municipalsamhällen skärpes kravet, så att det dessutom fordras läsrum, vilket under sakkunnig ledning hålles öppet minst två eftermiddagstimmar varannan vardag) och detta tillägg skulle utgå med $\frac{1}{4}$ av det belopp varmed ortsbidraget överskjuter 400 kronor. Det andra tilläggsunderstödet avser avlöning till egentlig bibliotekspersonal och skulle utgå med $\frac{1}{3}$ av den till dylik personal utgående ersättningen, dock högst med $\frac{1}{4}$ av hela det samlade statsanslaget till biblioteket. Tillvaron av dessa båda tilläggsunderstöd skulle alltså i fråga om alla bibliotek utöver en viss storlek innebära en uppmuntran till att anskaffa den för bibliotekets arbete så betydelsefulla handboksamlingslitteraturen samt till att anställa skäligt betald och kvalificerad personal.

Statsanslaget föreslås utgå som hittills i form av bundna böcker för de mindre biblioteken, men för de större helt eller delvis kontant.

I fråga om bibliotek av viss storlek skulle fordras ett godkännande av lokal respektive bibliotekarie. Planerna till lokaler, för vilka hyran uppgår till eller (om lokalen kostnadsfritt upplåtes) beräknas till minst 400 kronor, skulle vid nyinredning på förhand underställas bibliotekskonsulenterna för granskning, och beträffande bibliotek med minst 2,000 kronors statsanslag skulle bibliotekariens kompetens prövas av förste bibliotekskonsulenten.

I övrigt skulle i allt väsentligt nuvarande bestämmelser i fråga om kraven på biblioteken kvarstå oförändrade. Dock skulle nu gällande föreskrift, att folkbibliotek får inrymmas i för undervisning avsedd skollokal, endast om särskilt skolbibliotek finnes, utgå. Beträffande bokurvalet föreslås den nuvarande bestämmelsen om att böcker »av osedligt innehåll» ej få förekomma ersatt av en mera generellt avfattad föreskrift, avsedd att giva större effektivitet åt strävandet att från biblioteken utesluta litteratur av avgjort olämpligt innehåll.

I samband med den väsentliga ökningen av maximianslaget till folkbiblioteken skulle man emellertid ej nöja sig med att söka finna garantier för ett mera rationellt bedrivande av arbetet inom biblioteket till gagn för bibliotekets närmaste låntagarklientel inom den egna kommunen, utan man skulle också

införa en skyldighet för bibliotek av en viss storlek att stå självbildningsarbetet inom ett vidsträcktare område till tjänst. Man skulle dels fordra av alla bibliotek med ett statsanslag om minst 8,000 kronor, att de skulle vara tillgängliga även för personer inom ett område utanför kommunen, dels — som nedan närmare skall utvecklas — lämna vissa bibliotek särskilda tilläggsanslag för att åtaga sig uppgiften som centralbibliotek för ett helt län.

I fråga om dessa centralbibliotek tänkte sig de sakkunniga, att efter hand skulle inom varje län ett därtill lämpligt kommunalt folkbibliotek av Kungl. Maj:it antagas till centralbibliotek. Dessa bibliotek skulle ha till uppgift att mot ett särskilt tilläggsunderstöd av 5,000 kronor supplerade de lokala bibliotekens arbete inom ett område, i regel sammanfallande med ett län, genom direkt och kostnadsfri utlåning av böcker i studiesyfte, genom utsändande av vandringsbibliotek och genom biblioteksteknisk vägledning. Varje år skulle högst tre nya centralbibliotek antagas.

Alldeles som för närvarande skulle, som ovan nämnts, även andra än kommunala eller som kommunala fungerande bibliotek kunna få anslag. Enligt sakkunnigförslaget skulle dock nu gällande bestämmelser om anslag till dessa bibliotek i flera avseenden underkastas en grundlig omarbetning.

Till en början märkes, att statsanslag skulle kunna lämnas även till andra föreningsbibliotek än »studiecirkelbiblioteken». Hädanefter skulle varje föreningsbibliotek, som hade avgiftsfria boklån, kunna få statsanslag, om det på ett eller annat sätt anknötes till det allmänna bildningsarbetet, antingen till ett riksförbund (varvid samma krav ställes på dess omfattning som i nu gällande bestämmelser) eller till ett kommunalt eller som kommunalt fungerande folkbibliotek).

Anslaget skulle i regel utgå med hälften av det belopp, som under sista året av andra än statsmedel använts för biblioteksändamål (alltså ej blott som hittills för bokinköp och inbindning samt katalogtryck), dock högst 1,000 kronor per bibliotek (eller, om ett riksförbund hade flera bibliotek i en kommun, per förbund). Dock skulle anslaget i ett fall utgå efter gynnsammare grunder, nämligen »i fråga om sådant bokinköp (inklusive bindning), som står i direkt sammanhang med en studiecirkels planmässigt ordnade studiearbete, omfattande minst 10 sammanträden om året». I sistberörda fall skulle anslaget utgå med samma belopp som tillskjutits av andra än statsmedel, dock med högst 400 kronor per studiecirkel. Hur många studiecirkelar skulle helst kunna få anslag för dylikt planmässigt studiecirkelarbete.

I och med sakkunnigförslagets förverkligande skulle föreningsbiblioteken kunna få anslag i större utsträckning än hittills och i starkare proportion i förhållande till de egna utgifterna. För åvägabringande av ett närmare samarbete mellan olika bibliotek inom samma kommun förordade kommittén obligatoriska sammanträden minst två gånger om året mellan föreståndarna för alla inom en kommun arbetande statsunderstödda bibliotek på kallelse och under ordförandeskap av föreståndaren för det kommunala biblioteket (eller där ej dylik finnes under särskilt vald ordförande). Samråd skulle vid dessa sammanträden ske om bokinköp, katalogtryck m. m., men inga bindande beslut kunna fattas, om ej annan överenskommelse träffats.

Slutligen ingick i förslaget ordnande av lokal biblioteksinspektion genom bibliotekarierna vid de nämnda central- (och lands-)biblioteken i stället för genom folkskoleinspektörerna samt anställandet av en ny bibliotekskonsulent.

Som hittills skulle anslaget till folkbiblioteksväsendet vara av förslagsanslags natur.

Frågan om skolbiblioteket och dess organisation upptogs ej av de sakkunniga, som uttalade, att denna fråga enligt dess mening kunde överlämnas åt skolöverstyrelsen att utreda.

Å sid. 71—75 i Betänkandet gjorde de sakkunniga en beräkning av kostnaderna för genomförandet av det utav dem framlagda förslaget. Då denna beräkning skett väsentligen med utgångspunkt från folkbiblioteksväsendets omfattning år 1922, kunna beräkningarna på flera punkter icke äga tillämplighet på nuvarande förhållanden. Efter genomförande av här föreslagna omorganisation beräknades understöden till följande belopp:

För kommunala folkbibliotek i allmänhet	kronor 420,000:—
» 3 centralbibliotek	» 18,000:—
» 3 landsbiblioteks inspektionsarbete	» 3,000:—
» förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek	» 10,000:—
» studiecirkel- och föreningsbibliotek	» 220,000:—
	<hr/>
	Summa kronor 671,000:—

Skolöverstyrelsen.

Över folkbildningssakkunnigas förslag avgåvos yttranden av ett stort antal myndigheter och sammanslutningar, för vilka redogörelse lämnats å sid. 41 o. f. i statsrådsprotokollet för den 15 februari 1929. Skolöverstyrelsens utlåtande i ämnet, som var dagtecknat den 14 oktober 1924 innefattade en omärbetning på åtskilliga punkter av sakkunnigförslaget.

Överstyrelsens utlåtande, som sedermera lagts till grund för Kungl. Maj:ts förslag, innebar i huvudsak följande.

I fråga om de kommunala eller som kommunala fungerande biblioteken har överstyrelsen gjort vissa förändringar med avseende på föreskrifterna om såväl grundunderstöd som tilläggsunderstöd för att kunna vinna en i tillämpningen enkel regel, som skulle kunna gälla även för studiecirkelbibliotek. I fråga om grundunderstödet har införts en i vissa bestämda procentsatser uttryckt fallande skala, där de olika gränsvärdena valts så, att anslaget till de särskilda biblioteken inom varje storleksgrupp skulle utgå med i genomsnitt samma belopp som enligt de sakkunnigas förslag.

Enligt överstyrelsens förslag skulle tilläggsunderstöd för läsrum och handboksamling utgå med högst hälften av det belopp, varmed ortsbidraget överskjuter grundunderstödet, tilläggsunderstödet för avlöning till egentlig bibliotekspersonal med högst hälften av det belopp, varmed ortsbidraget överskjuter grundunderstödet och med högst en tredjedel av den till dylik personal utgående ersättningen.

De detaljerade bestämmelserna om statsanslag till studiecirkelbiblioteken i sakkunnigas förslag skulle på detta sätt i stort sett kunna ersättas med generella hänvisningar till motsvarande bestämmelser för de kommunala folkbiblioteken.

Till grund för bestämmandet av det statsunderstöd, som skulle utgå till ett riksförbund för studiecirkelverksamhet för den verksamhet, som bedrivs av till detsamma anslutna bibliotek, skulle läggas en beräkning av det statsunderstöd, vartill varje särskilt till förbundet anslutet bibliotek skulle vara berättigat. Därvid skulle dock iakttagas, att till grund för bestämmandet av den procentsats, efter vilken statens grundunderstöd till varje särskilt bibliotek skulle beräknas, skulle läggas det sammanlagda ortsbidraget till samtliga bibliotek in-

om vederbörande kommun, som äro anslutna till statsunderstödda riksförbund av ovan angivna beskaffenhet, samt att tilläggsunderstöd skulle utgå endast i den mån varje särskilt bibliotek skulle vara därtill berättigat.

Understöd till fristående studiecirkelar skulle utgå endast för såvitt studiecirkelns ansökan inlämnas genom styrelsen för det kommunala eller som kommunalt fungerande folkbiblioteket i vederbörande kommun eller för landsbiblioteket i kommuner, där dylikt finnes upprättat, och om studiecirkeln vid slutet av arbetsåret överlämnade till det bibliotek, vars styrelse förmedlat dess ansökan, såväl de böcker, som under året inköpts för dess egna medel, som dem, den erhållit i statsbidrag. Studiecirkel, som ansökte genom det kommunala eller som kommunalt fungerande folkbiblioteket, skulle åtnjuta statsunderstöd som en del av detta och efter de regler, som funnes föreskrivna rörande det kommunala folkbiblioteket. Studiecirkel, som ansökte genom ett landsbibliotek, skulle erhålla i statsbidrag högst lika stort belopp, som cirkeln närmast föregående arbetsår av egna medel använt till inköp och inbindning av böcker.

Föreskriften om anslag till föreningsbibliotek utan anslutning till riksförbund har av överstyrelsen uteslutits och ersatts med en bestämmelse av innehåll, att anslag efter villkoren för kommunalt eller som kommunalt fungerande bibliotek också kan erhållas av en under gemensam styrelse stående sammanslutning av ett kommunalt och ett eller flera föreningsbibliotek.

Alla maximibestämmelser för de särskilda biblioteken hava slopats och ersatts med ett gemensamt maximum för hela kommunen om 15,000 kronor, av vilket belopp folkbiblioteket skulle ha förmånsrätt till 10,000 kronor och studiecirkelbiblioteken till 5,000 kronor.

Oberoende av de förändringar, som överstyrelsen sålunda föreslagit i samband med den ifrågasatta principiella omläggningen av grunderna för statsanslagets utgående, har överstyrelsen i förslaget till författning infört ett antal smärre ändringar, i regel på grund av kritik, som i de inkomna yttrandena framstälts mot vissa punkter i de sakkunnigas förslag.

Flertalet av dessa ändringsförslag äro av mera formell natur. Ett par innebära mera principiella förändringar. I fråga om statsanslagets utgående har sålunda de sakkunniga föreslagit, att bibliotek med minst 2,000 kronor i statsanslag skola erhålla hela anslaget kontant, bibliotek med statsanslag om 400—2,000 kronor skola erhålla hälften kontant, andra hälften i form av böcker, bibliotek med statsanslag intill 400 kronor, allt i form av böcker som hittills. Överstyrelsen föreslår, att bestämmelsen ändras därhän, att alla bibliotek med över 400 kronor i statsanslag skola erhålla hela anslaget kontant, en förenkling, varemot enligt överstyrelsen ej något vägande skäl torde kunna vara att anföra.

Ett nytt villkor om skyldighet för bibliotek att befrämja föreläsningssamhet har flyttats hit från bestämmelserna angående föreläsningar.

Länsstyrelsernas granskning av ansökningarna om statsbidrag till folkbibliotek har överstyrelsen ansett kunna bortfalla, då granskningen genom två instanser före överstyrelsen ej obetydligt försenar anslagens beviljande.

De sakkunnigas förslag om skapandet av centralbibliotek med skyldighet att suppleras de lokala bibliotekens arbete inom ett större område tillstyrkes livligt av överstyrelsen. En centralbiblioteksorganisation innebär enligt överstyrelsens mening i själva verket det enda rationella sättet att lösa den rena landsbygdens och de mindre samhällenas behov av litteratur till tjänst för de mera studieintresserade. I fråga om dessa bibliotek har överstyrelsen i anslutning till från bibliotekariehåll (i yttrande av Sveriges allmänna biblioteksörening) framförda önskemål infört en bestämmelse om att vid tillsättande av chef för centralbiblioteket överstyrelsen har att avgiva yttrande.

Den föreslagna inspektionen genom på biblioteksområdet sakkunniga inspektörer anser överstyrelsen innebära ett viktigt led i de sakkunnigas förslag, främst genom den instruktionsverksamhet, som blir den betydelsefullaste sidan av dessa inspektörers arbete. Överstyrelsen har emellertid föreslagit bibehållande av inspektionsskyldighet även för folkskolinspektör i fråga om folkbibliotek inrymda i skolhus. Härigenom kan, framhåller överstyrelsen, en ej obetydlig besparing vinnas, då biblioteksinspektören endast i undantagsfall behöver besöka hithörande bibliotek annat än i samband med nyrättande eller reorganisation av bibliotek. Det belopp, som ställes till förfogande för reseersättning och dagtraktamente för annan inspektör än folkskolinspektör, torde med hänsyn till de olika inspektionsområdenas betydligt olika utsträckning ej böra utgå med ett för samtliga rikets län lika belopp, utan till överstyrelsens förfogande torde böra ställas en samlad summa, som sedan kan av överstyrelsen på lämpligt sätt fördelas mellan de olika inspektionsområdena. Vid summans fixerande torde det, om folkskolinspektörerna enligt överstyrelsens förslag allt fortfarande skola förrätta inspektion, vara tillräckligt med att utgå från ett genomsnittligt belopp om cirka 600 kronor för år och län i stället för det av de sakkunniga föreslagna beloppet 1,000 kronor för år och län.

I samband med sitt yttrande över sakkunnigförslaget har överstyrelsen jämväl framlagt förslag till ändrade bestämmelser även för anslag till skolbiblioteken. Överstyrelsen föreslår därvid en höjning av de nu utgående maximumanslagen. För bibliotek vid högre folkskola, kommunal mellanskola, folkhögskola, småskoleseminarium, lärlingsskola, yrkesskola, verkstadsskola, ettårig handelsskola och hushållsskola begäres en ökning av maximum från 150 till 300 kronor. Vad angår anslagen till skoldistriktet för bibliotek vid folk- och fortsättningsskolor bör enligt överstyrelsens mening ett betydligt högre anslagsmaximum fixeras, som av överstyrelsen föreslås till 1,000 kronor per skoldistrikt.

Vad skoldistriktet beträffar föreslås, liksom i fråga om folkbibliotek med ett statsbidrag om över 400 kronor, en uppdelning av statsunderstödet i ett grundunderstöd och två tilläggsunderstöd, av vilka senare det ena skulle avse läsrum respektive handboksamling, det andra avlöning åt egentlig bibliotekspersonal. Överstyrelsen föreslår, att bestämmelserna för folkbibliotek i stort sett oförändrade skola gälla även för skolbibliotekens vidkommande.

Vidare föreslår överstyrelsen, att bland de statsanslagsberättigade skol-

biblioteken skulle inskjutas en ny kategori bibliotek vid uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn, med högst 300 kronor i statsanslag.

Vid sin beräkning av behovet kom skolöverstyrelsen till följande siffror:

Kommunala eller som kommunala fungerande folkbibliotek samt i sammanhang med studiecirkelarbete bedriven folkbiblioteksverksamhet	640,000:—
Centralbibliotek, högst	15,000:—
Skolbibliotek	170,000:—
Bibliotek vid sjukvårdsinrättningar	6,000:—
Resekostnads- och traktamentsersättning vid biblioteksinspektion, högst	3,600:—
Förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek	10,000:—
Kurser för föreståndare för folk-, skol- och studiecirkelbibliotek, reservationsanslag	12,000:—
Tillägg till grundkatalogen, reservationsanslag	5,000:—
Biblioteksbladet, högst	3,000:—
Arvode åt ett biträde hos bibliotekskonsulenterna jämte vikariatsersättning, högst	3,218:—
Summa kronor	867,818:—

Sedan överstyrelsen avgivit sitt nu omförmälda yttrande, har överstyrelsen i senare årens riksdagspetita, samtidigt med att överstyrelsen varje år ingått med hemställan om förverkligandet av överstyrelsens förslag rörande folkbildningsarbetet i dess helhet, blott föreslagit vissa detaljtillägg. I skrivelse den 31 augusti 1928 har överstyrelsen ånyo hemställt, att inför riksdagen måtte framläggas förslag rörande samtliga sidor av folkbildningsarbetet i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i överstyrelsens yttrande över folkbildningssakunnigas betänkande. Alternativt har emellertid överstyrelsen — därest Kungl. Maj:t av statsfinansiella skäl skulle anse sig förhindrad att framlägga förslag om omorganisationen i dess helhet — föreslagit ett successivt förverkligande av den ifrågasatta omorganisationen och därvid föreslagit, att folkbiblioteksväsendet skulle — jämte viss omorganisation och vissa mindre anslagsökningar för andra grenar av folkbildningsarbetet — i första hand upptagas.

Överstyrelsen har därvid, samtidigt med att överstyrelsen med ledning av senast föreliggande material verkställt en omräkning av det erforderliga beloppet, tagit under omprövning, huruvida förändringar i de föreslagna bestämmelserna vore tänkbara, vilka kunde leda till någon besparing utan att kullkasta de av överstyrelsen föreslagna grundprinciperna. I sådant hänseende har överstyrelsen företagit en undersökning av olika möjligheter till sänkning av det ifrågasatta maximum per kommun. Överstyrelsen vill för sin del vara med om någon reduktion av maximumslaget per kommun, därest detta anses nödvändigt för ett realiserande för närvarande av förslaget, men anser maximum dock ej böra sättas lägre än till 10,000 kronor mot av överstyrelsen tidigare föreslagna 15,000 kronor och anser förutsättningen härför böra vara en ökning av det tillägg, som skulle utgå till centralbibliotek, med motsvarande

belopp, alltså från 5,000 kronor till 10,000 kronor, så att de för ett helt läns biblioteksarbete viktiga centralbiblioteken ej erhöle sämre möjligheter att fylla sina betydelsefulla uppgifter. Föreskriften i överstyrelsens förslag om ett visst belopp, intill vilket olika bibliotekstyper skulle äga förmånsrätt, bör, framhåller överstyrelsen, i proportion härtill ändras.

Överstyrelsen anser sig vidare kunna stanna vid inrättandet av två nya centralbibliotek för år med början under budgetåret 1929/1930 i stället för i dess tidigare yttrande föreslagna tre för år. Då biblioteken under alla omständigheter kunna beräknas behöva en viss förberedelsestid, innan de kunna åtaga sig verksamheten som centralbibliotek, erfordras ej anslag för ändamålet förrän från den 1 januari 1930. Överstyrelsen har därför beräknat hela beloppet för centralbibliotek under budgetåret 1929/1930 till 10,000 kronor.

I fråga om skolbiblioteken anser sig överstyrelsen, då det vore nödvändigt att i händelse av en successiv reglering skjuta vissa biblioteksanslag på framtiden, böra föreslå, att anslag för budgetåret 1929/1930 anvisas endast till bibliotek vid skolutyer, som redan åtnjuta understöd, under det att frågan om anslag till bibliotek vid övriga skolutyer skulle uppskjutas till därpå följande budgetår. Med anslagen till biblioteksverksamhet ombord å svenska handelsfartyg borde också under dessa förhållanden anstå till nästa budgetår.

En ökning av arbetskrafterna hos bibliotekskonsulenterna borde däremot redan första året ske. I detta hänseende har överstyrelsen föreslagit dels inrättande av en ny andre bibliotekskonsulentbefattning på överstyrelsens stat, dels ock beviljande av medel ur anslaget till folkbiblioteksväsendet till arvode åt ett kanslibitråde.

I sistberörda fråga har utlåtande avgivits av statskontoret, som anser utredningen giva vid handen, att ärendenas antal tillvuxit och jämväl kommit att omfatta nya områden i sådan utsträckning, att den ifrågasatta ökningen av arbetskrafter på biblioteksavdelningen kan anses väl motiverad. Statskontoret anser dock icke lämpligt att, innan det pågående besparingsarbetet passerat skolöverstyrelsen, inrätta någon ny ordinarie tjänst därstädes, utan föreslår att i stället medel anvisas från anslaget till understöd åt folkbiblioteksväsendet för avlönande av en extra ordinarie befattningshavare i enlighet med bestämmelserna i § 33 av avlösningsreglementet för icke-ordinarie befattningshavare, d. v. s. med placering i 20:e löneklassen och en avlöning av 6,048 kronor samt med rätt till uppflyttning i löneklass i vanlig ordning.

Förslaget att från berörda anslag skulle få tagas i anspråk medel för avlönande i enahanda ordning av ett extra ordinarie kanslibitråde, anser sig statskontoret böra tillstyrka. Grundavlöningen vid denna tjänst skulle komma att utgöra den för 6:e löneklassen bestämda eller 2,676 kronor.

Hela anslagsbehovet vid ett successivt genomförande av reformförslaget enligt överstyrelsens senaste förslag beräknas enligt en å sid. 72 i statsrådsprotokollet intagen tabell till: för budgetåret 1929/1930 760,100 kronor (innehärande en ökning av 203,600 kronor) samt för budgetåret 1930/1931 till 991,300 kronor (innehärande en ytterligare ökning av 231,200 kronor).

Departementschefen har framhållit, att han gärna skulle sett, att det vid detta tillfälle varit honom möjligt att framlägga förslag om höjda understöd ej blott till folkbiblioteksväsendet utan till folkbildningsarbetet i dess helhet. Det syntes honom nämligen vara uppenbart, att även de sidor av folkbildningsarbetet, som representerades av föreläsningsverksamhet, studiecirklar, arbete o. s. v., vore i behov av ett kraftigare stöd från statens sida.

Departements-
chefen.

Mängden av de anslagsbehov, som föreligga under åttonde huvudtiteln, hade emellertid omöjliggjort att för närvarande framlägga förslag om ett förverkligande av folkbildningssakkunnigas betänkande i alla dess delar. Ett förverkligande av reformen i dess helhet skulle medföra en omedelbar årlig merutgift på över 800,000 kronor. Hänsynen till statsekonomiska förhållanden hade nödsakat departementschefen att förorda ett beträdande av de partiella reformernas väg. Genom ett successivt förverkligande av reformförslagen bleve det nämligen möjligt att göra reformen ur kostnadssynpunkt mindre kännbar, i det att merutgifterna komme att fördelas på ett flertal år.

Departementschefen har samtidigt framhållit den centrala plats i folkbildningsarbetet, som biblioteken intaga och som gör, att en effektiv omorganisation av dessas arbete kan förväntas komma att skapa en fastare grundval för folkbildningsarbetet överhuvud och leda till ökad effektivitet av såväl föreläsning- som studiecirklararbetet, dels uttalat sin förhoppning att frågan om en reglering av även övriga sidor av folkbildningsarbetet icke skall behöva vänta någon längre tid på sin lösning.

Departementschefen har härefter lämnat en redogörelse för de grunder för statens understödande av folkbiblioteksväsendet, som han ansett sig böra förorda. Han har därvid blott med några mindre ändringar i allt väsentligt anslutit sig till överstyrelsens förslag, utom på en punkt, nämligen ifråga om de föreslagna ändrade grunderna för understöd åt *skolbibliotek*. Hur be- hjärtansvärt han än finner det vara att söka få till stånd en nyreglering även på detta område, ser han sig av statsfinansiella skäl förhindrad att för närvarande tillstyrka åtgärder i detta syfte. Frågan om skolbiblioteken synes departementschefen ej heller stå i det nära samband med folkbiblioteksfrågan, att det är av avgörande betydelse, att en nyreglering på dessa områden samtidigt äger rum. Departementschefen hoppas emellertid, att skolbiblioteksfrågan ej skall behöva allt för länge vänta på sin lösning.

I fråga om sjukhusbiblioteken ha sakkunniga ej yttrat sig och ej heller överstyrelsen föreslagit andra ändringar än smärre jämkningar av villkoren för erhållande av likformighet med de föreslagna nya bestämmelserna angående folkbiblioteken.

Med avseende på såväl skol- som sjukhusbiblioteken synas departementschefen dylika mindre jämkningar önskvärda i samband med utfärdande av en ny författning rörande folkbiblioteksväsendet. De enda ändringar av saklig innebörd, som därvid synas honom böra vidtagas för bibehållande av enhetlighet i föreskrifterna angående olika bibliotekstyper, äro införande av dels en bestämmelse, att skolöverstyrelsen äger att fastställa formulär för ansökningar och föreskrifter om de handlingar, som skola biläggas ansökan, dels också en före-

skrift analog med den, som föreslagits för folkbibliotek, att understöd kan beviljas villkorligt till bibliotek, vars bokbestånd ej står på tillfredsställande nivå ur moralisk eller konstnärlig synpunkt.

Av de ändringar i överstyrelsens förslag, departementschefen eljest förordat, må särskilt nämnas följande.

Enligt överstyrelsens förslag skulle grundunderstödet i vissa fall kunna utgå med ända till 10,000 kronor. Departementschefen har ansett den begränsningen böra göras, att grundunderstödet ej får överstiga 5,000 kronor. Skälet härtill är dels den besparing, som därmed kan vinnas, dels också den omständigheten, att det synes departementschefen mindre lämpligt, att ett större bibliotek (med 20,000 kronor eller däröver i ordsbidrag) skall kunna komma i åtnjutande av högsta möjliga statsunderstöd utan att fylla villkoren för tilläggsunderstöd.

Beträffande tilläggsunderstödet har departementschefen föreslagit den ändringen, såvitt angår sådant understöd till avlöning av egentlig bibliotekspersonal, att för utgående av sistberörda tilläggsunderstöd skall fordras ej blott, på sätt överstyrelsen föreslagit, att personalens avlöning prövats och godkänts av överstyrelsen, utan även att personalens kvalifikationer blivit av överstyrelsen godtagna.

Nuvarande bestämmelser om statsunderstöd till bokförmedlingsanstalter böra enligt departementschefen kvarstå. Visserligen har överstyrelsen sedan flera år ej utdelat dylikt understöd, då i stället med Kungl. Maj:ts medgivande en rabattöverenskommelse gjorts med bokhandlarna, varigenom garanterats lika fördelaktiga villkor, som man kan vinna genom böckernas förmedling genom dylika bokförmedlingsanstalter. Skulle denna överenskommelse uppsägas, är det emellertid av vikt, att möjlighet finnes att ånyo utdela statsunderstöd till bokförmedlingsanstalter.

Ur folkbiblioteksanslaget utgår sedan år 1920 även särskilt understöd till bibliotekskurser. Härom är för närvarande föreskrivet, att understödet får användas endast för vissa särskilt uppräknade utgifter, föreläsarnas arvoden, dagtraktamenten och resor samt kursdeltagarnas dagtraktamenten och reseersättningar. Den närmaste orsaken till att en dylik begränsning gjorts i fråga om understödets användning var, att motsvarande föreskrifter vid sagda tidpunkt gällde för fortbildningskurser för lärare vid folkskolor och småskolor. Sedan dess ha emellertid nya bestämmelser utfärdats om sistnämnda kurser, enligt vilka överstyrelsen har rätt att bevilja understöd antingen med visst belopp till bestridande av kostnaderna för kursernas anordnande, eller intill viss av överstyrelsen bestämd slutsumma såsom traktamentsersättning åt deltagarna eller ock för båda dessa ändamål. Då det, efter vad departementschefen inhämtat, vid ordnandet av bibliotekskurserna ej sällan visat sig förenat med stora svårigheter att anskaffa lokalt bidrag till de utgifter, som ej få bestridas av statsmedel, är det enligt hans mening önskligt, att överstyrelsen även i detta fall får friare dispositionsrätt att ur anslaget till bibliotekskurser anvisa understöd till bestridande av olika utgifter för längre och kortare kurser. Traktamentsbeloppet utgör för deltagare i bibliotekskurser 7 kronor per dag mot för deltagare i fortbildningskurser 5 kronor, varvid för sistnämnda kurser gäller, att

skolöverstyrelsen har rätt att fastställa lägre traktamentsersättning. Även vid bibliotekskurserna anser departementschefen det i framtiden vara nödvändigt att i vissa fall räkna med ett mindre traktamentsbelopp än 7 kronor, om det disponibla anslaget skall räcka till även för andra utgifter än dem, som för närvarande få bestridas med statsmedel. Arvodets maximum synes honom emellertid ej böra nedsättas under 7 kronor, då många deltagare i bibliotekskurserna ej kunna närvara vid dessa utan att vidkännas utgifter för ledigheten från sitt yrkesarbete.

I fråga om nu utgående understöd till tidskrifterna Biblioteksbladet, Bokstugan och Studiekamraten med 4,000 kronor till vardera föreslås ingen ändring.

Anvisande av medel ur anslaget till folkbiblioteksväsendet till en extra ordinarie andre bibliotekskonsulent och ett kanslibitråde hos bibliotekskonsulenterna tillstyrkes av departementschefen i enlighet med statskontorets förslag.

De nya grunder för understöd åt folkbiblioteksväsendet, som av departementschefen förordats, hava sammanfattats i nedan återgivna punkter:

I. Kommunala och med dem likställda folkbibliotek.

1.

Understöd av statsmedel må inom de i punkt 18 angivna högsta gränser med ett belopp av lägst 40 kronor, för år räknat, utgå till kyrklig eller borgerlig kommun eller till sammanslutning av två eller flera kommuner för upprättande och underhåll av ett folkbibliotek. Under i punkt 2 angivna villkor må dylikt understöd utgå även till lokal förening.

2.

För att ett av lokal förening ägt bibliotek skall kunna erhålla statsunderstöd efter samma bestämmelser som kommunalt folkbibliotek fordras, att det står under en styrelse, i vilken den borgerliga kommunen utsett minst en ledamot, varjämte ombud för kommunen skall deltaga i granskningen av bibliotekets räkenskaper; dock att, därest kommunen avböjer att taga sådan befattning med biblioteket, det må ankomma på vederbörande länsstyrelse att, på framställning av bibliotekets styrelse och efter prövning av bibliotekets ändamålsenlighet, utse en styrelseledamot och en granskningsman för dessamma.

3.

Inom området för en och samma borgerliga kommun kan endast ett bibliotek eller system av bibliotek (huvudbibliotek med filialer) erhålla statsunderstöd efter de bestämmelser, som gälla för kommunala och med dem likställda folkbibliotek.

I kommun, där landsbibliotek finnes upprättat, utgår ej statsunderstöd till folkbibliotek av här ifrågavarande slag.

4.

För utgående av de i punkt 1 omnämnda understöden skola följande villkor gälla:

a) Tillskott av andra än statsmedel (s. k. ortsbidrag) skall för det år, för

vilket statsunderstöd sökes, lämnas för bibliotekets utveckling och vård. Ortsbidraget skall utgå kontant och avse verkliga utgifter; dock må för kostnadsfritt upplåten lokal, som är avsedd enbart för biblioteket, på av skolöverstyrelsen närmare föreskrivna villkor i ordsbidraget inräknas ett belopp, som kan anses motsvara skälig hyra, vilket belopp emellertid ej får överstiga det kontanta ordsbidraget.

b) Bibliotek, till vilket utgår tilläggsunderstöd enligt punkt 9, uppbär hela statsunderstödet kontant. Där sådant tilläggsunderstöd ej utgår, skall bibliotek, vars statsunderstöd ej överstiger 400 kronor, erhålla hela understödet i form av inbundna böcker, valda ur av skolöverstyrelsen utgivna kataloger och levererade till biblioteket på sätt överstyrelsen jämlikt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter närmare bestämmer, samt bibliotek, vars statsunderstöd uppgår till eller överstiger 400 kronor men ej uppgår till 2,000 kronor, erhålla hälften av statsunderstödet, dock minst 400 kronor, i form av inbundna böcker, på sagda sätt valda och levererade samt återstoden kontant. Uppgår statsunderstödet till 2,000 kronor eller däröver, utan att tilläggsunderstöd enligt punkt 9 utgår, uppbär biblioteket hela understödet kontant.

c) För biblioteket skall finnas föreståndare eller bibliotekarie, som handhar skötseln av boksamlingen och ombesörjer upprättandet av kataloger däröver; i fråga om bibliotek med minst 2,000 kronor i statsunderstöd skall bibliotekariens kompetens prövas och godkännas av skolöverstyrelsen.

d) Biblioteket skall vara uppställt i lämplig lokal. Vid inredning av nya uteslutande för biblioteket avsedda lokaler, för vilka hyran uppgår eller beräknas till minst 400 kronor, skola planerna på förhand underställas skolöverstyrelsen för granskning.

e) Biblioteket skall regelbundet minst en gång i veckan hållas tillgängligt för allmänheten; dock må öppethållandet under sommarmånaderna vid bibliotek, där statsunderstödet ej överstiger 400 kronor, begränsas till en gång varannan vecka.

f) Biblioteket skall vara kostnadsfritt tillgängligt och ingen avgift må tagas för boklån av låntagare boende inom den kommun, där biblioteket är beläget, eller inom det område i övrigt, som biblioteket jämlikt de nedan i punkt 20 givna föreskrifterna kan ha att betjäna.

g) Biblioteket skall hållas försäkrat mot eldskada.

h) Åt bibliotek, vars bokbestånd icke står på tillfredsställande nivå ur moralisk eller konstnärlig synpunkt, må anslag kunna beviljas allenast under förbehåll, att biblioteket ställer sig till efterrättelse de anvisningar i fråga om bokbeståndet, som lämnas av skolöverstyrelsen.

i) Styrelse för folkbibliotek skall tillse, att litteratur, som är av beskaffenhet att i sedligt avseende kunna inverka skadligt, om den sättes i händerna på unga och omogna läsare, icke genom utlåning eller på annat sätt hålles tillgänglig för personer, som ej kunna anses besitta erforderlig mognad.

j) Det åligger biblioteken inom kommuner, där statsunderstödd föreläsningssamfund äger rum, att i möjligaste mån befrämja denna genom anskaffande av litteratur, som står i sammanhang med de valda föreläsningssämna, samt genom att, såvitt det låter sig göra, anordna bokutlåning i anslutning till föreläsningarna.

k) Biblioteket skall vara underkastat inspektion på sätt särskilt föreskrives.

l) Bibliotekets böcker få ej utan tillstånd av vederbörande inspektör eller bibliotekskonsulent i skolöverstyrelsen i annan mån avhändas biblioteket, än att utslitna eller föråldrade böcker må därifrån utgallras.

m) Biblioteket skall vara skyldigt att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i övrigt av skolöverstyrelsen prövas nödiga och lämpliga.

5.

Statsunderstöd till kommunala och med dem likställda folkbibliotek må utgå dels som allmänt grundunderstöd enligt punkt 6, dels ock, i de fall då vederbörande bibliotek uppfyller därför stadgade särskilda villkor, som tilläggsunderstöd enligt de närmare föreskrifter, som lämnas i punkterna 7—9, dock att sammanlagda statsunderstödet till ett bibliotek icke må överstiga bibliotekets ordsbidrag för samma år. För kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek, till vilket är anslutet en eller flera fristående studiecirkel, gälla därvid de närmare föreskrifter, som äro i punkt 17 stadgade.

6.

Grundunderstöd må utgå för bibliotek, vars ordsbidrag uppgår till högst 400 kronor, med lika stort belopp som ordsbidraget samt för bibliotek, vars ordsbidrag överstiger 400 kronor, efter följande skala:

Ordsbidraget.	Statsunderstödet.
401— 600 kronor	90 % av ordsbidraget, dock minst 400 kronor
601— 800 »	80 % » » » » 540 »
801—1.500 »	70 % » » » » 640 »
1.501—4,000 »	60 % » » » » 1.050 »
över 4,000 »	50 % » » » » 2,400 »
	och högst 5,000 »

7.

Tilläggsunderstöd må utgå till bibliotek, som, utom de ovan i punkt 4 föreskrivna villkoren, uppfylla vissa särskilda villkor. Dessa understöd äro av två slag och avse det ena läsrum och handboksamling, det andra avlöning åt egentlig bibliotekspersonal samt kunna utgå antingen var för sig eller båda tillsammans.

8.

Tilläggsunderstöd för läsrum och handboksamling må utgå med högst hälften av det belopp, varmed ordsbidraget överskjuter grundunderstödet och tilldelas

a) i städer, köpingar och municipalsamhällen bibliotek, som har ett för allmänheten tillgängligt läsrum, vilket under sakkunnig ledning hålles öppet minst två eftermiddagstimmar varannan vardag och är försett med en handboksamling, vars sammansättning godkänts av förste bibliotekskonsulenten, samt

b) i övriga kommuner bibliotek, som har en handboksamling, vars sammansättning godkänts av förste bibliotekskonsulenten, och vid vars begagnande vägledning lämnas.

9.

Tilläggsunderstöd för avlöning till egentlig bibliotekspersonal må utgå med högst hälften av det belopp, varmed ordsbidraget överskjuter grundunderstödet, och med högst en tredjedel av den till dylik personal utgående ersättningen, dock endast för så vitt ersättningens belopp samt kvalifikationerna hos den personal, till vilken denna skall utgå, äro av skolöverstyrelsen prövade och godkända.

10.

Då statsunderstött bibliotek, som äges av enskilda, icke längre underhållas av ägaren, skola de bibliotekets böcker, som erhållits såsom statsunderstöd

eller inköpts för egna medel, överlämnas till vederbörande kyrkliga eller borgerliga kommun för införlivande med dess bibliotek eller såsom grundstomme till ett kommunalt folkbibliotek; dock att böckerna jämväl må efter skolöverstyrelsens beprövande överlämnas till annat bibliotek med samma eller likartat syfte eller annorlunda på lämpligt sätt komma till användning.

II. I sammanhang med studiecirkelarbeta bedriven folkbiblioteksverksamhet.

11.

Understöd av statsmedel må inom de i punkt 18 angivna högsta gränser utgå för folkbiblioteksverksamhet i sammanhang med studiecirkelarbeta till riksförbund för biblioteks- och studiecirkelverksamhet, vilket omfattar minst 20,000 medlemmar och vars utgifter för biblioteksändamål närmast föregående arbetsår uppgått till minst 6,000 kronor.

12.

För utgående av de i punkt 11 omnämnda understöden skola följande villkor gälla:

a) Förbundet skall styrka att tillskott av andra än statsmedel (s. k. ordsbidrag) under närmast föregående arbetsår lämnats för de till förbundet anslutna bibliotekens utveckling och vård. Ortsbidraget skall utgå kontant och avse verkliga utgifter. Arvode till bibliotekarie får ej medräknas till högre belopp än som kan provas skäligt med hänsyn till omfattningen av bibliotekets verksamhet. Kostnad för lokal, däri inbegripna utgifter för lokalens uppvärmning, belysning och renhållning, får medräknas endast om lokalen är uteslutande avsedd för bibliotek eller biblioteks- och studiecirkeländamål.

b) Ett riksförbunds studiecirkel- och biblioteksverksamhet skall stå under inseende och kontroll av en utav förbundet utsedd studieledare.

c) De till förbundet anslutna biblioteken skola i övrigt vara underkastade samma bestämmelser i avseende på statsunderstödet utgående, bibliotekarie, lokal, öppethållande, utlåning, försäkring, bokbestånd, inspektion, böckers avhändande från biblioteket m. m., som äro stadgade för kommunala och med dem likställda folkbibliotek i punkt 4.

d) Här ifrågasvarande riksförbund, studiecirkelar och bibliotek skola vara skyldiga att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i övrigt av skolöverstyrelsen provas nödiga och lämpliga.

13.

Till grund för bestämmandet av det statsunderstöd, som skall utgå till ett riksförbund för den verksamhet, som bedrivs av till detsamma anslutna bibliotek, skall läggas en beräkning av det statsunderstöd, vartill varje särskilt till förbundet anslutet bibliotek skulle vara berättigat med tillämpning av de ovan i punkterna 5—9 lämnade föreskrifterna.

Därvid skall dock iakttagas,

att grundunderstödet för varje särskilt bibliotek skall utgå, i kommun, där det sammanlagda ordsbidraget till samtliga bibliotek tillhörande riksförbundet uppgår till högst 400 kronor, med lika stort belopp som det särskilda bibliotekets ordsbidrag, samt i kommun, där det sammanlagda ordsbidraget överstiger sagda summa, efter följande skala:

Sammanlagda orsbidraget till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen.	Statsbidraget i % av det särskilda bibliotekets orsbidrag.	
401— 600 kronor	90 %	dock minst 400 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
601— 800 »	80 %	dock minst 540 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
801—1,500 »	70 %	dock minst 640 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
1,501—4,000 »	60 %	dock minst 1,050 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen
över 4,000 »	50 %	dock minst 2,400 kronor och högst 5,000 kronor till samtliga bibliotek tillhörande riksförbund inom kommunen.

samt att tilläggsunderstöd skall utgå endast i den mån varje särskilt bibliotek skulle vara därtill berättigat enligt föreskrifterna i punkterna 7—9.

14.

Då statsunderstött bibliotek, som är anslutet till riksförbund, icke längre underhålls av ägaren, skola de bibliotekets böcker, som erhållits som statsunderstöd eller inköpts för egna medel, överlämnas till vederbörande kyrkliga eller borgerliga kommun för införlivande med dess bibliotek eller såsom grundstomme till ett kommunalt folkbibliotek; dock att böckerna jämväl må efter skolöverstyrelsens beprövande överlämnas till annat bibliotek med samma eller likartat syfte eller annorlunda på lämpligt sätt komma till användning.

15.

Understöd av statsmedel må inom de i punkt 18 angivna högsta gränser utgå till fristående studiecirkel, vilken dels förbinder sig att vid slutet av arbetsåret överlämna såväl de böcker, som under året inköpts för egna medel, som dem, vilka erhållits som statsunderstöd, till det kommunala eller med detta likställda folkbiblioteket i vederbörande kommun eller till landsbiblioteket i kommun, där dylikt finnes upprättat, dels ock ansöker om statsunderstöd genom dylikt bibliotek.

16.

För utgående av de i punkt 15 omnämnda understöden skola följande villkor gälla:

a) Studiecirkeln skall styrka, att tillskott av andra än statsmedel (s. k. orsbidrag) under närmast föregående arbetsår lämnats för bokinköp och inbindning.

b) Statsunderstödet skall uppbäras i form av inbundna böcker, valda ur av skolöverstyrelsen utgivna kataloger och levererade på sätt överstyrelsen jämlikt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter närmare bestämmer.

c) Studiecirkeln skall vara skyldig att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i övrigt av överstyrelsen prövas nödiga och lämpliga.

17.

Vid utgående av statsunderstöd till fristående studiecirkel gälla följande regler:

a) Om fristående studiecirkel ansöker genom kommunalt eller med detta likställt folkbibliotek, lägges till grund för bestämmandet av det samman-

lagda statsunderstödet till folkbiblioteket och studiecirkeln det totala ordsbidraget för folkbiblioteket och ordsbidraget för bokinköp och inbindning av böcker för studiecirkeln, varvid om statsunderstödet belopp och villkoren för dess utgående gäller vad ovan i punkterna 1—10 är stadgat. Statsunderstödet fördelas mellan biblioteket och studiecirkeln i proportion till ovan angivna ordsbidrag.

b) Om fristående studiecirkel ansöker genom landsbibliotek, erhåller studiecirkeln i statsunderstöd högst lika stort belopp som ordsbidraget för bokinköp och inbindning av böcker.

III. Gemensamma bestämmelser för folkbiblioteken inom en kommun.

18.

Det samlade statsunderstödet till folkbiblioteksväsendet enligt bestämmelserna i punkterna 1—17 må inom kommun (stad, köping eller landskommun) eller sammanslutning av kommuner, där landsbibliotek ej är inrättat, uppgå till högst 10,000 kronor för år räknat. Skulle biblioteken inom kommunen enligt de nämnda bestämmelserna ägt rätt till högre statsbidrag än 10,000 kronor, skola de bibliotek, som avses i punkterna 1 och 15, ha förmånsrätt till statsunderstöd upp till ett belopp av 7,000 kronor och de, som avses i punkt 11, upp till ett belopp av 3,000 kronor. Det samlade statsunderstödet inom kommun, där landsbibliotek är inrättat, får ej överstiga 3,000 kronor för år räknat.

19.

Föreståndarna för alla inom en kommun arbetande statsunderstödda folkbibliotek skola minst två gånger om året sammankomma på kallelse och under ordförandeskap av föreståndaren för det kommunala folkbiblioteket eller landsbibliotekarien i och för överläggning om bokinköpsförslag, tryckning av gemensam katalog och andra frågor, där samverkan kan synas önskelig. Beslutanderätten tillkommer dock, om ej annan överenskommelse träffats, de särskilda bibliotekens styrelser. I kommuner, där såväl statsunderstött kommunalt folkbibliotek som landsbibliotek saknas, skola föreståndarna för de statsunderstödda föreningsbiblioteken bland sig utse en ordförande, som har att sammankalla mötena och leda förhandlingarna.

20.

Om det samlade statsunderstödet till folkbiblioteksväsendet enligt punkterna 1—17 inom en kommun uppgår till 8,000 kronor eller därutöver, skola såväl det kommunala eller därmed likställda folkbiblioteket som folkbibliotek tillhörande riksförbund hållas helt eller delvis kostnadsfritt tillgängliga för utlåning även till personer boende utanför vederbörande kommun inom ett av skolöverstyrelsen föreskrivet område och enligt de närmare bestämmelser, överstyrelsen äger meddela.

IV. Centralbibliotek.

21.

Kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek, som prövas därtill lämpligt, må av Kungl. Maj:t godkännas som centralbibliotek, varvid följande allmänna villkor skola gälla:

a) I län, där landsbibliotek är inrättat, får kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek ej godkännas som centralbibliotek.

b) Endast ett kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek må för ett och samma län godkännas som centralbibliotek.

22.

Till centralbibliotek må utöver det understöd, som tillkommer detsamma efter bestämmelserna angående statsunderstöd till kommunala eller därmed likställda folkbibliotek, utgå ett särskilt centralbiblioteksanslag å högst 10,000 kronor för år.

23.

Centralbibliotek har att inom ett av Kungl. Maj:t bestämt område suppleta de lokala bibliotekens arbete genom direkt och kostnadsfri utlåning av böcker, som behövas i studiesyfte, genom utsändande av vandringsbibliotek och genom biblioteksteknisk vägledning enligt närmare föreskrifter, som skolöverstyrelsen har att utfärda.

24.

För att ett kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek må godkännas som centralbibliotek fordras, att det skall vara försett med ett läsrum, som har en av förste bibliotekskonsulenten godkänd handboksamling och som hålles öppet på för allmänheten lämplig tid alla vardagar både för- och eftermiddagen, att dess bokbestånd även i övrigt är tillfredsställande till omfattning och sammansättning samt att bibliotekets chef och personal besitta erforderliga kvalifikationer.

25.

Centralbibliotek skall vara skyldigt att underkasta sig den kontroll och de villkor, som i övrigt av skolöverstyrelsen prövas nödiga och lämpliga.

V. Allmän bestämmelse.

26.

Därest de för ett budgetår tillgängliga medlen icke förslå till statsunderstöds utgående enligt ovan angivna grunder, må det ankomma på skolöverstyrelsen att vidtaga nedsättning i de enligt nämnda grunder utgående beloppen på sätt som överstyrelsen prövar skäligt.

VI. Särskild bestämmelse för förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek.

27.

De till vissa förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek utgående understöden må fortfarande enligt nu gällande grunder utgå med ett belopp av högst 11,000 kronor för år, dock att från detta belopp, därest central- eller landsbibliotek upprättas i Malmöhus län, skall avdragas 1,000 kronor, samt, därest dylikt bibliotek upprättas i Göteborg och Bohus län eller i Norrbottens län, i vardera fallet 2,000 kronor. Hela anslaget skall bortfalla, då central- eller landsbibliotek upprättats i minst 20 av rikets län.

Föreskrifterna rörande bokförmedlingsanstalter, skolbibliotek av olika slag samt bibliotek vid sjukvårdsinrättningar äro icke medtagna bland de ovan återgivna bestämmelserna, enär, såsom förut nämnts, dessa föreskrifter förutsättas skola förbliva i huvudsak oförändrade.

Departementschefen framhåller, att Kungl. Maj:t vid utarbetandet av en blivande kungörelse i ämnet torde äga att företaga de mindre ändringar, som kunna finnas lämpliga, samtidigt med att föreskrifter om sättet för ansökningar m. fl. verkställighetsbestämmelser, eventuellt erforderliga övergångsbestämmelser o. s. v. tillfogas, och en formell bearbetning företages av hitillsvarande föreskrifter om understöd till skol- och sjukhusbibliotek, bokförmedlingsanstalter, förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek m. m.

Departementschefen har verkställt en beräkning av kostnaderna för samtliga de ändamål, som enligt förslaget skulle tillgodosas av ifrågakvarande anslag, sådana dessa kostnader skulle ställa sig under de två närmast följande budgetåren, jämförda med kostnaderna under innevarande budgetår. Beräkningen ter sig sålunda:

	Beräkning av det belopp som disponeras ur förslagsanslaget 1928/29	Beräknat anslagsbehov efter en omorganisation	
		1929/30	1930/31
Kommunala och därmed likställda folkbibliotek samt i samband med studiecirkelarbete bedriven folkbiblioteksverksamhet	kronor 345,000: —	530,000: —	630,000: —
Centralbibliotek (från $\frac{1}{1}$ 1930 två centralbibliotek, från $\frac{1}{1}$ 1931 ytterligare två)	» —	10,000: —	30,000: —
Skolbibliotek	» 150,000: —	150,000: —	150,000: —
Bibliotek vid sjukvårdsinrättningar	» 8,000: —	8,000: —	8,000: —
Resekostnads- och traktamentsersättningar vid biblioteksinspektion från central- och landsbibliotek (för närvarande ett landsbibliotek, från $\frac{1}{1}$ 1930 två centralbibliotek, från $\frac{1}{1}$ 1931 ytterligare två)	» 600: —	1,200: —	2,400: —
Förmedlingsanstalter för vandringsbibliotek	» 11,000: —	10,500: —	10,000: —
Kurser för föreståndare för folkskol- och studiecirkelbibliotek	» 12,000: —	12,000: —	12,000: —
Tillägg till grundkatalog	» 5,000: —	5,000: —	5,000: —
Biblioteksbladet, Bokstugan och Studiekamraten	» 12,000: —	12,000: —	12,000: —
Arvoden åt en andre bibliotekskonsulent samt till biträden hos bibliotekskonsulenterna jämte vikariatersättningar	kronor 12,900: —	22,500: —	22,500: —
Summa kronor	556,500: —	761,200: —	881,900: —

För innevarande budgetår är förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek uppfört med 560,000 kronor. Enligt ovan gjorda beräkning av anslagsbehovet skulle för budgetåret 1929/1930 erfordras en ökning av omkring 200,000 kronor, så att anslaget skulle utgöra i runt tal 760,000 kronor.

Med hänsyn till denna avsevärda höjning av anslagsbeloppet och de nya mycket gynnsammare understödsreglerna samt då det synes önskvärt, att statsmakterna äga i sin hand att reglera de eljest automatiskt växande utgifterna för hithörande ändamål, anser departementschefen sig böra föreslå, att detta anslag, i likhet med föreläsningsanslaget, erhåller karaktären av reservationsanslag. Han framhåller, att detta givetvis icke får hindra, att anslagsposten till arvoden åt en andre bibliotekskonsulent m. m. med hänsyn till befattningshavarnas eventuella uppflyttning i löneklass och svårigheten att fixera anslagsbehovet för vikariatsersättningar anses förslagsvis beräknad. Beträffande de ovan angivna siffrorna för folkbibliotek, skolbibliotek och sjukhusbibliotek framhåller departementschefen, att dessa siffror icke böra vara för skolöverstyrelsen bindande vid fördelning av understöd för ifrågavarande anslag.

Konsekvensen av en sådan ändring av anslagets natur blir — påpekar departementschefen — att, om de för ett budgetår tillgängliga medlen ej förslå till statsunderstödet utgående enligt fastställda grunder, det bör ankomma på överstyrelsen att på sätt som skolöverstyrelsen prövar skäligt vidtagna nedläggning i de belopp, som enligt nämnda grunder skolat utgå.

I likhet med överstyrelsen föreslår departementschefen en ändring av anslagsrubriken till »understöd åt folkbiblioteksväsendet» i stället för »understöd åt folkbibliotek», detta bland annat av den grund, att även skolbiblioteken erhålla understöd ur detta anslag.

Vad övergångsåret beträffar framhålles, att, därest för innevarande eller föregående budgetår före den 1 juli 1929 beviljat understöd ej hinner att utbetalas före budgetårets utgång, intet hinder möter att icke dess mindre avföra utgiften på innevarande års förslagsanslag.

{

Under de sjuutton år, som förflutit, sedan grunderna för statens understödjande verksamhet för folkbiblioteksväsendet fastställdes i sina huvuddrag, hava de hithörande biblioteken undergått en kraftig utveckling, såväl kvantitativt som kvalitativt. Till mycket väsentlig del måste förvisso denna gynnsamma utveckling tillskrivas de genomgripande förändringar, som år 1912 genomfördes i de då gällande anslagsbestämmelserna. Emellertid har det växande studieintresset och de därav föranledda ökade anspråken på biblioteken medfört ett behov av större materiella resurser för dessa. Kravet på en höjning av statsunderstöden har därför gjort sig allt starkare gällande. Men i och med biblioteksorganisationens tillväxt och de stegrade fordringarna på bibliotekens beskaffenhet hava även framträtt vissa andra brister i de nuvarande understödsbestämmelserna än dem, som hänföra sig till understödets otillräcklighet. De gällande bestämmelserna hava visat sig kunna verka mycket ojämnt för olika slag av bibliotek, och i en del hänseenden hava de, enligt vad erfarenheten givit vid handen, varit ägnade att åstadkomma en splittning inom folkbiblioteksrörelsen i stället för att befärja ett önskvärt samarbete mellan de särskilda biblioteken. Ej heller hava de i tillräcklig grad tagit sikte på att befördra ett mera planmässigt och kvalificerat biblioteksarbete.

*Utskottets
yttrande.
Gemensamt.*

Det är på dessa olika punkter det nu föreliggande förslaget åsyftar att genomföra förbättringar. Genom en väsentlig höjning av understöden, genom mera rationella anslagsbestämmelser och genom en förstärkning av arbetskrafterna hos det statliga organ, som har att övervaka och leda denna folkbildningsrörelse, strävar Kungl. Maj:ts förslag att avhjälpa de påtalade bristerna och lämna biblioteksverksamheten ett än starkare stöd från statens sida än hittills.

Utskottet finner det berättigat att fästa en mycket stor vikt vid folkbibliotekens insatser i det frivilliga folkbildningsarbetet. Därför måste också utskottet, då det blivit ådagalagt, att dessa bibliotek äro i behov av en mera verksam ekonomisk hjälp, för sin del behärta kravet på statsåtgärder i sådant syfte, även om, såsom nu ifrågasättes, de ökade ekonomiska uppoffringar, som staten härigenom underkastar sig, ej bliva ringa. Likaså anser utskottet det angeläget, att en ändring kommer till stånd på de punkter i övrigt, där de nuvarande anslagsbestämmelserna visat sig mindre tillfredsställande eller ej motsvara utvecklingens krav.

Kungl. Maj:t har, med hänsyn till de ökade anspråk på statskassan, som det framlagda förslaget innebär, och även med tanke på det önskvärda i att kunna reglera de eljest automatiskt växande utgifterna för ifrågavarande ändamål, föreslagit, att ifrågavarande anslag, som hittills haft förslagsanslags natur, nu måtte förändras till reservationsanslag. Härmed skulle följa att, om vid tillämpning av de föreslagna grunderna för understöds utgående sammanlagda understödsbeloppet skulle visa sig komma att överstiga tillgängliga anslagsmedel, en reduktion måste ske, och denna reduktion skulle verkställas av skolöverstyrelsen, som därvid skulle hava att tillämpa en skälighetsprövning.

Mot Kungl. Maj:ts förslag i denna del rikta sig motionerna I: 251 och II:392, i vilka yrkats anslaget bibehållande såsom förslagsanslag. Motionärerna hava framhållit, att den av Kungl. Maj:t ifrågasatta ändringen av anslaget natur skulle medföra åtskilliga olägenheter för biblioteken och ej endast försvåra dessas arbete utan även verka hämmande på utvecklingen på detta område.

Utskottet finner visserligen Kungl. Maj:ts strävan att begränsa utgifterna för ifrågavarande ändamål beaktansvärt, men anser, i likhet med motionärerna, att en ändring av anslaget natur till reservationsanslag skulle kunna medföra så allvarliga olägenheter för biblioteksverksamheten, att utskottet måste ställa sig avvisande mot Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Utskottet vill erinra om att tidigare framkomna förslag av samma innebörd icke vunnit riksdagens bifall, uppenbarligen på grund av de svårigheter, som genom ett fixerande av anslagssumman skulle kunna åsamkas biblioteken. Såsom motionärerna påpekat, skulle en sådan åtgärd i händelse anslaget visade sig otillräckligt, framför allt gå ut över själva bokanskaffningen, i det andra utgiftsposter i allmänhet icke kunna underkastas reduktioner, och härigenom komme förändringen att drabba just det väsentliga i verksamheten och det, som man genom det föreliggande förslaget om ändrade grunder för statsunderstöds utgående i synnerhet velat befrämja. Utskottet har också svårt att tänka sig, huru några

objektiva normer skulle kunna utfinnas för det reduktionsförfarande, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle verkställas av överstyrelsen. Utskottet anser sig alltså böra förorda motionärernas hemställan, att anslaget alltförfarande måtte få hava förslagsanslags natur.

Av besparingsskäl har Kungl. Maj:t i sitt förslag icke upptagit den av skolöverstyrelsen gjorda framställningen om ändrade grunder för understöd åt skolbibliotek. I motionerna I: 252 och II: 391 har yrkats, att överstyrelsens förslag i denna del måtte med viss mindre jämkning av riksdagen godtagas. Någon ökning av det av Kungl. Maj:t begärda anslagsbeloppet har med anledning härav icke ansetts erforderlig, så mycket mindre som vederbörande motionärer i de förut nämnda motionerna I: 251 och II: 392 ifrågasatt, att anslaget skulle bibehålla karaktären av förslagsanslag.

Utskottet anser visserligen i likhet med motionärerna i hög grad behjärtansvärt, att skolbiblioteken kraftigt understödjas av staten, och att de för dem gällande understödsbestämmelserna, i likhet med vad Kungl. Maj:t föreslagit beträffande folkbiblioteken, omläggas i syfte att befrämja ett mera planmässigt och kvalificerat biblioteksarbete. Å andra sidan måste utskottet fästa avseende vid den statsfinansiella synpunkt, Kungl. Maj:t anlagt på denna fråga och med hänsyn härtill finner sig utskottet icke nu kunna tillstyrka det i förevarande motioner gjorda yrkandet. Utskottet vill emellertid uttrycka en förhoppning om att Kungl. Maj:t skall finna det möjligt att inom en snar framtid underställa riksdagen förslag om en förbättring av understödsvillkoren även för dessa bibliotek.

Kungl. Maj:ts förslag innebär bl. a., att från och med den 1 januari 1930 skulle, under förutsättning att från vederbörande kommuner erforderliga åtaganden göras, inrättas två s. k. centralbibliotek med i propositionen närmare angivna uppgifter. I motionerna I: 258 och II: 402 har förslag framställts om inrättande av ytterligare ett dylikt bibliotek från och med samma tidpunkt, varvid dock ingen ökning av anslaget ifrågasatts.

Utskottet anser, att förslaget om centralbibliotek utgör ett betydande framsteg för folkbiblioteksrörelsen, och att staten därför bör i möjligaste mån uppmuntra tillkomsten av sådana bibliotek. Men utskottet kan likväl icke finna tillräckliga skäl föreligga att frånga den av Kungl. Maj:t framlagda planen för organiserandet av centralbibliotek. Dels ställer denna bibliotekstyp ganska stora krav på statens ekonomiska medverkan och dels synes det vara lämpligt att avvakta erfarenheterna beträffande de två första biblioteken, innan åtgärder vidtagas för upprättandet av flera dylika. Utskottet anser sig därför icke kunna förorda sistnämnda båda motioner.

Vad Kungl. Maj:t i övrigt i förevarande proposition föreslagit, har utskottet funnit i det hela väl ägnat att avhjälpa de påtalade bristerna i det nuvarande understödssystemet. Såväl beträffande de föreslagna nya grunderna som eljest vill utskottet fördenskull tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herrar Björcks och Thomsons ovanberörda motioner (I: 251 och II: 392) samt med avslag å herrar Björcks och Thomsons samt herrar Strömbergs m. fl. och Norsells m. fl. ovanberörda motioner (I: 252, II: 391, I: 258 och II: 402) — med uteslutande ur riksstaten av det därstädes uppförda ordinarie förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, nu 560,000 kronor — i riksstaten uppföra ett ordinarie förslagsanslag till understöd åt folkbiblioteksväsendet å 760,000 kronor, att utgå till de ändamål och efter i huvudsak de grunder, som av utskottet här ovan förordats.

*Understöd åt
anstalter och
föreningar,
som anordna
populärveten-
skapliga före-
läsningar
jämfte en i
ämnet väckt
motion.*

2:o) I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 243 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag) föreslagit riksdagen att

dels till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 400,000 kronor, ävensom medgiva, att av detta anslag må enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas högst 25,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent samt högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare ävensom 1,500 kronor till understöd för utgivande av Tidskrift för föreläsningsverksamheten;

dels ock medgiva, att för tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 det minsta antal föreläsningar, som för åtnjutande av statsbidrag skall årligen anordnas av anstalt eller förening, varom här är fråga, må utgöra 10.

Utredningen återfinnes å sid. 606—611 i oförmälda statsrådsprotokoll.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *S. Hansson* väckt motion (I: 137), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta,

att såsom understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 428,500 kronor ävensom medgiva, att av detta anslag må användas *dels* 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, *dels* 1,500 kronor till fortsatt utgivande av tidskrift för föreläsningsverksamheten, *dels* högst 20,000 kronor till understöd åt centralbyråer, *dels* högst 10,000 kronor till understöd åt föreläsningsförbund och *dels* högst 10,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare,

att såsom understöd till anordnande av kombinerade föreläsnings- och studiecirkelkurser anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 18,000 kronor att utgå med högst 900 kronor för anslagsår och studiecirkel, samt

att dessa understöd måtte få i övrigt utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de villkor, skolöverstyrelsen föreslagit i yttrande den 14 oktober 1924 över Betänkande med utredning och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.¹

Med avseende å de av motionären till stöd för hans förslag åberopade skäl får utskottet hänvisa till motionen.

För budgetåret 1928/1929 är för här ifrågavarande ändamål anvisat ett extra reservationsanslag av 400,000 kronor. Av detta anslag må enligt riksdagens medgivande användas *dels* högst 25,000 kronor till centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar, *dels* 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, *dels ock* högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare. Vidare har riksdagen medgivit, att för tiden 1 juli 1928—30 juni 1929 det minsta antal föreläsningar, som för åtnjutande av statsbidrag skulle årligen anordnas av anstalt eller förening, varom här vore fråga, finge utgöra 10.

Såsom av statsrådsprotokollet framgår, har skolöverstyrelsen hemställt om en höjning av ifrågavarande anslag för budgetåret 1929/1930 med tillhoppa 28,500 kronor. Av detta belopp skulle 20,000 kronor bli erforderliga, även om någon ändring i de nuvarande grunderna för understöds utgående icke vidtoges, 2,000 kronor skulle påkallas av ändrade bestämmelser i fråga om statsbidrag till resekostnader för föreläsare, 5,000 kronor av ändrade grunder beträffande understöd till centralbyråer och andra sammanslutningar för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar och 1,500 kronor skulle slutligen erfordras för beredande av understöd för utgivande av Tidskrift för föreläsningsverksamheten. Härjämte har överstyrelsen hemställt, att bestämmelserna om understöd åt föreläsningsverksamheten skulle ändras i enlighet med dess i förenämnda motion åberopade yttrande och förslag av den 14 oktober 1924. Motionen överensstämmer alltså i dessa delar med överstyrelsens i ämnet gjorda framställning.

Departementschefen har förklarat sig icke kunna tillstyrka varken förslagen om ändrade bestämmelser i fråga om statsbidrag till resekostnader för föreläsare eller om ändrade grunder beträffande understöd till centralbyråer och andra sammanslutningar för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar, då det, såsom han framhållit under punkt 242 av ifrågavarande statsrådsprotokoll, av budgetära hänsyn vore påkallat att låta till ett kommande år anstå med omorganisationen av folkbildningsarbetet i här förevarande del. Ej heller den be-

¹ Transumt av skolöverstyrelsens yttrande, innefattande av överstyrelsen föreslagna villkor, finnes såsom bilaga fogat vid motionen.

gärda ökningen av anslaget med 20,000 kronor under bibehållande av de hittillsvarande bestämmelserna har departementschefen under nuvarande förhållanden ansett sig kunna tillstyrka. Däremot förordar han skolöverstyrelsens förslag, att understöd av 1,500 kronor årligen måtte beredas Tidskrift för föreläsningsverksamheten. Detta belopp föreslås skola utgå av anslaget till föreläsningsverksamheten; departementschefen anser det emellertid icke vara nödvändigt att i anledning härav vidtaga någon ökning av samma anslag, utan detsamma föreslås även för budgetåret 1929/1930 skola bestämmas till 400,000 kronor. Beträffande förslaget om ändrade bestämmelser i övrigt rörande understöd åt föreläsningsverksamheten har departementschefen under omförmälda punkt 242 anfört, att det möjligen kunde ifrågasättas att redan nu vidtaga en del föreslagna ändringar i berörda bestämmelser, vilka på åtskilliga punkter vore i viss mån föräldrade eller eljest tarvade en omarbetning. Det syntes honom emellertid mest lämpligt att låta härmed anstå, till dess frågan om ändrade grunder för nyssnämnda understöd kunde i dess helhet upptagas och på en gång genomföras, ett spörsmål, som han hoppades icke skulle behöva vänta någon längre tid på sin lösning. Intill dess syntes utan större olägenheter de nu gällande bestämmelserna kunna tillämpas.

I motionen I: 137 har nu, såsom nämnt, upptagits skolöverstyrelsens i statsrådsprotokollet omförmälda hemställan om en ökning av anslaget till föreläsningsverksamheten med 28,500 kronor till 428,500 kronor. Därjämte har — i anslutning till ett av skolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1928 framlagt förslag — hemställts om anvisande för budgetåret 1929/1930 av ett extra reservationsanslag av 18,000 kronor såsom understöd till anordnande av kombinerade föreläsnings- och studiecirkelkurser att utgå med högst 900 kronor för anslagsår och studiecirkel. Motionären har framhållit, att dessa kurser vore avsedda att komplettera den nuvarande föreläsningsverksamheten på samma sätt som de folkbildningskurser, s. k. flyttande folkhögskolekurser, till vilka riksdagen år 1928 beslöt bevilja anslag.

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet behjärtar visserligen behovet av kraftigare stöd åt här ifrågavarande del av folkbildningsverksamheten men anser, att någon mera väsentlig ökning av förevarande anslag eller någon mera genomgripande ändring av grunderna för understöd åt föreläsningar icke nu bör ske, då riksdagen ännu icke varit i tillfälle att i ett sammanhang taga del av folkbildningssakkunnigas härom framlagda förslag och däröver avgivna yttranden. Utskottet kan därför icke förorda den av motionären föreslagna höjningen av anslaget med 28,500 kronor i vidare mån, än att utskottet vill tillstyrka, att anslagsposten till resekostnader för föreläsare må ökas från hittillsvarande 8,000 kronor med 2,000 kronor till 10,000 kronor och anslaget i följd härav bestämmas till 402,000 kronor. Enligt nu gällande bestämmelser kan understöd till resekostnader utgå till avlägset liggande och ekonomiskt mindre bärkraftiga orters föreläsninganstalter och föreningar med högst hälften av det belopp, varmed resekostnaden i genomsnitt för varje föreläsning under året överstiger 8 kronor. Den föreslagna och av utskottet nu förordade ökningen av nämnda an-

slagspost innebär, att understöd i stället må utgå med högst tre fjärdedelar av det belopp, varmed resekostnad, bestående av utgifter för järnvägsbiljetter och ångbåtsbiljetter samt för skjutslega, i genomsnitt för varje föreläsning under året överstiger 4 kronor. Utskottet har ansett dessa förmånligare understödsgrunder redan nu böra genomföras för att något lätta bördan för här ifrågakomma, ekonomiskt svagt ställda föreläsningsorganisationer.

Förslaget att uppdelas den hittillsvarande anslagsposten till »centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika (populärvetenskapliga) föreläsningar» i två poster, en till centralbyråer och en till föreläsningsförbund, står, såsom i motionen påpekas, bättre i överensstämmelse med numera rådande förhållanden, varför utskottet vill tillstyrka en sådan åtgärd. Då totalsumman för detta ändamål, 25,000 kronor, enligt vad utskottet förut anfört, bör bibehållas oförändrad, torde posten till centralbyråer böra bestämmas till 20,000 kronor och posten till föreläsningsförbund till 5,000 kronor.

Motionärens yrkande om anslag till kombinerade föreläsnings- och studie-cirkelkurser å 18,000 kronor kan utskottet icke tillstyrka. Detta förslag synes utskottet vara av beskaffenhet att böra närmare prövas av Kungl. Maj:t, innan riksdagen tager ställning därtill.

Vidkommande de av motionären i övrigt föreslagna ändringarna i gällande bestämmelser rörande föreläsningsverksamheten äro dessa delvis sådana, som torde kunna av Kungl. Maj:t vidtagas utan att särskilt medgivande av riksdagen därtill är erforderligt. De ändringar, som äro av beskaffenhet att böra underställas riksdagen, gälla understöd åt föreläsningsverksamhet genom riksförbund för studieverksamhet, understöd till föreläsningsförbund, rätt att till föreläsningsämne välja politiska eller religiösa frågor, för så vitt föreläsningen har rent saklig karaktär och ej är agitatoriskt hållen, rätt att under vissa villkor erhålla understöd för underhållning med sång, musik, uppläsning eller dramatisk framställning samt slutligen bestämmelse om att mer än en föreläsningsanstalt i varje kommun må erhålla understöd, endast när det gäller vidsträcktare eller folkrikare kommuner. Mot vad i dessa hänseenden föreslagits synes utskottet i princip intet vara att erinra, så mycket mindre som till större delen förslaget avser ett lagfästande av redan tillämpad praxis. Frågan om den närmare utformningen av berörda bestämmelser torde dock böra ankomma på Kungl. Maj:t i samband med utfärdande av den nya författning i ämnet, som torde påkallas av de här förordade ändringarna.

Kungl. Maj:ts förslag, att av anslaget måtte få utgå ett belopp av 1,500 kronor såsom understöd för utgivande av Tidskrift för föreläsningsverksamheten, anser sig utskottet böra biträda.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må,
I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr Hanssons ovanberörda motion (I: 137),

a) till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 402,000 kronor,

b) medgiva, att av detta anslag må enligt av Kungl. Maj:t fastställda villkor användas 3,000 kronor till arvode åt en hos skolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, högst 20,000 kronor till understöd åt centralbyråer för förmedling av populärvetenskapliga föreläsningar, högst 5,000 kronor till understöd åt föreläsningsförbund, högst 10,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare, samt 1,500 kronor till understöd för utgivande av Tidskrift för föreläsningsverksamheten;

c) besluta, att i övrigt understöd från ifrågavarande anslag må utgå i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande grunder med de ändringar, som av utskottet här ovan förordats;

II. avslå förenämnda motion, i vad den avser anslag till kombinerade föreläsnings- och studiecirckelkurser.

Anordnande
av s. k. flyttande
folkhögskolekurser.

3:o) I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 244 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag) föreslagit riksdagen att till anordnande av folkbildningskurser (flyttande folkhögskolekurser) för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 25,000 kronor att utgå efter de grunder, Kungl. Maj:t äger bestämma.

Utredningen återfinnes å sid. 611—612 i omnämnda statsrådsprotokoll.

Med anledning av en vid 1928 års riksdag väckt motion beslöt riksdagen att till anordnande av folkbildningskurser, s. k. flyttande folkhögskolekurser, för budgetåret 1928/1929 anvisa ett extra anslag av 25,000 kronor att utgå efter de grunder, Kungl. Maj:t äger bestämma. Med anledning härav utfärdade Kungl. Maj:t den 13 september 1928 kungörelse (nr 418) angående statsunderstöd för anordnande av folkbildningskurser (flyttande folkhögskolekurser).

För budgetåret 1929/1930 har nu, i enlighet med av skolöverstyrelsen framställt förslag, äskats ett anslag till samma belopp, som utgår för innevarande budgetår, eller 25,000 kronor.

Utskottet, som icke har något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, hemställer,

att riksdagen må till anordnande av folkbildningskurser (flyttande folkhögskolekurser) för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra anslag av 25,000 kronor att utgå efter de grunder, Kungl. Maj:t äger bestämma.

4:o) I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1929/1930 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 246 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag) föreslagit riksdagen att såsom bidrag till täckande av kostnaderna för de föreläsningsskurser, som från universiteten i Uppsala och Lund varda på begäran vare sig av institution, som ej åtnjuter särskilt till populärvetenskapliga föreläsningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person anordnade att under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 eller senare hållas utom universitetsstäderna, anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 9,500 kronor, varav 5,000 kronor till Uppsala universitet och 4,500 kronor till Lunds universitet, att utgå under villkor, att den, som begärt föreläsning, tillskjuter för täckande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika stort belopp som statsbidraget samt enligt de bestämmelser i övrigt, Kungl. Maj:t må finna skäl föreskriva.

Populärvetenskapliga föreläsningsskurser, anordnade från universiteten i Uppsala och Lund.

Utredningen återfinnes å sid. 613—614 i oförmälda statsrådsprotokoll.

För budgetåret 1928/1929 utgår anslaget med samma belopp och fördelning, som nu föreslagits för budgetåret 1929/1930.

Utskottet, som icke har något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, hemställer,

att riksdagen må såsom bidrag till täckande av kostnaderna för de föreläsningsskurser, som från universiteten i Uppsala och Lund varda på begäran vare sig av institution, som ej åtnjuter särskilt till populärvetenskapliga föreläsningar beviljat statsunderstöd, eller av viss kommun eller enskild person anordnade att under tiden 1 juli 1929—30 juni 1930 eller senare hållas utom universitetsstäderna, anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 9,500 kronor, varav 5,000 kronor till Uppsala universitet och 4,500 kronor till Lunds universitet, att utgå under villkor, att den som begärt föreläsning, tillskjuter för täckande av föreläsarens resekostnad och arvode minst lika stort belopp som statsbidraget samt enligt de bestämmelser i övrigt, Kungl. Maj:t må finna skäl föreskriva.

5:o) I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1929/1930 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkten 247 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag) föreslagit riksdagen att till anordnande av s. k. universitetscirkular för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 13,000 kronor att fördelas enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t finner gott meddela.

Anordnande av s. k. universitetscirkular.

Utredningen återfinnes å sid. 615—617 i oförmälda statsrådsprotokoll.

Till anordnande av s. k. universitetscirkclar har riksdagen från och med budgetåret 1924/1925 anvisat anslag, som varit beräknade efter ett belopp av 1,300 kronor för varje universitetscirkel. För budgetåret 1928/1929 utgår ett anslag av 13,000 kronor, beräknat för tio universitetscirkclar, därav sex anordnade av föreläsningbyrån vid universitetet i Uppsala och fyra av centralbyrån i Lund för populärvetenskapliga föreläsningar.

För budgetåret 1929/1930 begäres nu samma anslag som för innevarande budgetår.

Utskottet, som icke har något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, hemställer,

att riksdagen må till anordnande av s. k. universitetscirkclar för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 13,000 kronor att fördelas enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t finner gott meddela.

*Anslag till
vissa utbildningskurser
i ekonomiska
ämnen för
lärare och
studieledare.*

6:o I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Oscar Olsson* (I:41) och den andra inom andra kammaren av herrar *E. Nylander* och *B. G. Prytz* (II:132), vilka motioner för förberedande handläggning hänvisats till statsutskottet, har hemställts, att riksdagen måtte bevilja ett anslag på 56,500 kronor för att i överensstämmelse med av skolöverstyrelsen uppgjort förslag användas till anordnande av vissa utbildningskurser i ekonomiska ämnen för lärare och studieledare.

I avseende å de av motionärerna till stöd för deras förslag anförda skäl får utskottet hänvisa till motionen I:41.

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet finner syftemålet med de ifrågasatta kurserna i hög grad behjärtansvärt, och det vore därför enligt utskottets mening önskvärt, att åtgärder i den av motionärerna avsedda riktningen vidtoges. Utskottet är dock icke övertygat om att den föreslagna organisationen av kurserna är den för ändamålet lämpligaste, och det synes utskottet för den skull icke vara skäl att nu anvisa medel för berörda kurser. Frågan ligger, såsom motionärerna påpekat, alltjämt under Kungl. Maj:ts prövning, och det torde få förutsättas, att Kungl. Maj:t skall i sinom tid förelägga riksdagen förslag i ämnet. Vid nu angivna förhållande anser utskottet, att förevarande motioner icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer alltså,

att herr *Oscar Olsson*s samt herrar *Nylanders* och *Prytz*' ovanberörda motioner (I:41 och II:132) icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 maj 1929.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *J. L. Widell, O. Bergqvist, C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *C. A. Carlsson* i Gävle, *K. V. Rydén, N. J. M. Svensson* i Kompersmåla, *Oscar Olsson, J. Pålsson, J. G. Waller, I. Hj. E. Pauli, A. Thelin* och *K. A. W. Björck*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *C. R. Jansson* i Falun, *S. Bengtsson* i Norup, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *L. J. Carlsson-Frosterud, A. A:son Törnkvist* i Karlskrona, *B. F:son Holmgren, E. J. Wigforss, J. Olofsson* i Digernäs, *S. Persson* i Fritorp, *A. E. F. Järte* och *C. A. Anderson* i Storegården.

Reservationer:

vid *punkt 2* av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen må,

I. — — — — —

a) — — — — —

b) — — — — —

c) — — — — —

II. med bifall till herr *S. Hanssons* förenämnda motion (I: 137) i denna del till understöd för anordnande av kombinerade föreläsnings- och studiecirkelkurser anvisa för budgetåret 1929/1930 ett extra reservationsanslag av 18,000 kronor att utgå med högst 900 kronor för anslagsår och studiecirkel.

vid *punkt 6* av herr *Oscar Olsson*.